

PARTEA I

PARTEA GENERALĂ

TITLUL I. NOȚIUNI PRIVIND PROCESUL PENAL, DREPTUL PROCESUAL PENAL ȘI ȘTIINȚA DREPTULUI PROCESUAL PENAL

Capitolul I. Procesul penal

Secțiunea 1. Noțiunea de proces penal

Comiterea unei infracțiuni obligă statul să stabilească împrejurările care au determinat-o, să-l identifice pe făptuitor, pentru a se dispune în final, dacă este cazul, aplicarea unei pedepse prevăzute de legea penală.

Celui care a comis infracțiunea nu i se poate aplica o pedeapsă prevăzută de legea penală până când nu este condamnat de o autoritate judiciară, condamnare dispusă potrivit unor norme special instituite, pe care cel desemnat să le aplice este obligat să le respecte. Aplicarea pedepselor și a altor măsuri prevăzute de legea penală este de *competența autorităților* pe care societatea le-a împuternicit în mod special și care desfășoară activități prin care se realizează tragerea la răspundere penală a infractorilor, conform unui *interes general*. Dreptul de a pedepsi se exercită prin anumite organe sau funcții care au misiunea de a constata culpabilitatea infractorilor și de a pronunța pedeapsa, *organe ce aparțin puterii judecătorești*^[1].

Descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor, strângerea și administrarea probelor, tragerea la răspundere penală constituie o activitate complexă, desfășurată de organele specializate ale statului, denumită *proces penal*^[2].

---

[1] I. IONESCU-DOLJ, *Curs de procedură penală română*, Ed. Socec SA, București, 1940, p. 9.

[2] Pentru a-l deosebi de alte forme de proces, este folosit calificativul de penal, sugerându-se astfel și finalitatea pe care o are procesul penal: sancționarea celor care au comis infracțiuni. Existența și a altor forme de proces este determinată de natura diferită a litigiilor care dau denumirea codului procesual în care acestea se rezolvă (proces civil, administrativ, disciplinar). Totodată, natura diferită a litigiilor determină trăsături specifice, particularități pentru fiecare fel de proces, care constau în structura sa, organele și persoanele implicate și soluționarea acestuia, soluțiile pronunțate, dar și principii proprii, reglementări specifice privind mijloacele de probă. Trăsăturile specifice conduc la autonomia fiecărei forme de proces.

Așadar, între infracțiunea constatată și pedeapsă se situează un proces intentat de societate (Ministerul Public), atunci când ordinea de drept a fost încălcată, împotriva autorului infracțiunii, cu scopul de a se aplica de către judecător pedeapsa prevăzută de lege^[1].

Procesul penal i s-au dat diferite *definiții*, majoritatea cuprinzând aceleași elemente de referință. Procesul penal este definit ca fiind *activitatea reglementată de lege, desfășurată de organele competente, cu participarea părților și a altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală*^[2].

Într-o altă definiție, procesul penal este o *activitate reglementată de lege, desfășurată într-o cauză penală de către organele judiciare, cu participarea părților și a altor persoane, ca titulari de drepturi și obligații, având ca scop constatarea la timp și în mod complet a infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a celor care le-au săvârșit, în așa fel încât prin aceasta să se asigure ordinea de drept, precum și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor*^[3].

În alte definiții, pe lângă mențiunile de bază, sunt incluse precizări și cu privire la specificul raporturilor juridice care iau naștere între participanții la soluționarea cauzelor penale^[4] ori se menționează faptul că procesul penal reprezintă o suită de acte diverse, efectuate de autorități publice^[5].

Secțiunea a 2-a. Elementele definiției ale procesului penal

Indiferent de definiția dată, important este ca în cuprinsul acesteia să existe elementele definiției și obligatorii care stabilesc trăsături specifice procesului penal.

[1] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, B. BOULOC, *Procédure pénale*, 16e éd., Dalloz, Paris, 1996, p. 1.

[2] I. NEAGU, *Tratat de procedură penală*, Ed. Pro, București, 1997, p. 1.

[3] N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. Paideia, București, 1993, p. 13.

[4] M. BASARAB, *Drept procesual penal*, vol. I, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1973, p. 5.

[5] Judecata penală este constituită dintr-o serie de acte solemne cu care aceste persoane legitime autorizate, observând o certă ordine și formă determinată a legii, cercetează infracțiunea și pe autorii ei, cu scopul ca pedeapsa să se depărteze de la cei nevinovați și să se dea celor vinovați – I. TANOVICANU, *Curs de procedură penală română*, Atelierele grafice Socec, București, 1913, p. 2. Procesul penal este definit, într-o altă opinie, ca o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare, de părți și de celelalte persoane care participă într-o cauză penală, în vederea constatării la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni și a pedepsirii făptuitorilor potrivit vinovăției lor – G. ANTONIU, C. BULAI, GH. CHIVULESCU, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 229.

Elemente definitorii pentru procesul penal sunt:

a) În primul rând, procesul penal este o activitate reglementată de lege. Termenul de „proces” provine din cuvântul de origine latină *processus*, care înseamnă a progresa, a avansa, semnificând faptul că întreg procesul penal reprezintă un progres continuu. Deci, este o activitate permanentă, desfășurată pentru aplicarea în final a normei penale și care constă în stabilirea exactă a situației de fapt, generată de comiterea infracțiunii. De altfel, și în limbajul curent termenul de proces semnifică mișcare, evoluție, dezvoltare, în domeniul juridic având sensul de activitate progresivă și coordonată.

Pornind de la aceste precizări, procesul penal este o activitate susținută, generată de comiterea infracțiunii, activitate ce trebuie înțeleasă întotdeauna ca un progres în administrarea probelor, efectuarea activităților specifice organelor judiciare, realizarea drepturilor părților implicate, toate desfășurate în vederea finalizării și soluționării cauzei. Abordată în acest fel, noțiunea de proces devine sugestivă, toate activitățile fiind desfășurate pentru un scop bine definit, și anume finalizarea cercetărilor și soluționarea cauzei penale^[1].

Faptul că procesul penal este o activitate reglementată de lege constituie un element definitor deosebit de important: se sugerează că activitățile desfășurate în tot cursul procesului penal au un suport legal, o bază legală, existând o corespondență între textul de lege și ceea ce se desfășoară pe perioada procesului penal. Desfășurarea procesului penal, constând în descoperirea, urmărirea și judecarea infracțiunilor, urmată de punerea în executare a pedepselor pronunțate, nu se poate realiza oricum și de către oricine, ci numai în *condițiile și în formele prevăzute de lege*.

Considerăm că aceste precizări se impun și pentru că în cursul procesului penal organele judiciare pot dispune măsuri preventive privative de libertate, măsuri care, luate în mod abuziv, cu încălcarea dispozițiilor legale, aduc atingere libertății persoanei. Reglementarea strictă a acestor situații duce la eliminarea abuzurilor ce pot aduce atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

În cazul existenței unor încălcări ale dispozițiilor legale privind desfășurarea procesului penal, legea procesual penală prevede *sanțiuni procedurale*, care au ca efect anularea actelor procesuale sau procedurale întocmite cu încălcarea legii^[2], iar subiecții procesuali care au dispus sau au întocmit aceste acte pot fi sancționați administrativ, civil sau penal.

^[1] După sesizare, organele judiciare administrează probele necesare soluționării cauzei, lămurind, odată cu efectuarea acestor activități, în mod progresiv, aspectele legate de stabilirea existenței faptei, a identității făptuitorului și a răspunderii sale penale. Din acest punct de vedere, procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive, dă imaginea unei activități organizate în care se urmăresc aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de fapt dedus spre rezolvare organelor competente. A se vedea I. NEAGU, *op. cit.*, p. 3.

^[2] De exemplu, art. 197 CPP reglementează sancțiunea nulității. Potrivit alin. (1), încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nuli-

Așadar, legalitatea trebuie să se regăsească în tot cursul procesului penal, principiilor *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege*, care presupun legalitatea incriminării și legalitatea pedepselor în dreptul penal, le corespunde, în materie procesual penală, principiul *nulla iustitia sine lege*, adică nicio justiție în afara legii.

b) Soluționarea cauzelor penale constând în desfășurarea activităților ce compun procesul penal se efectuează *numai de către anumite autorități publice (organele judiciare)* cu împuterniciri speciale în combaterea infracționalității, cu participarea unor persoane implicate sau care au legătură cu săvârșirea infracțiunilor.

La desfășurarea procesului penal participă organele competente, denumite organe judiciare; acestea sunt organe de stat care acționează prin prepușii lor în procesul penal, pentru realizarea activităților procesuale necesare soluționării cauzelor.

În ceea ce privește implicarea lor în procesul penal, în faza urmăririi penale își desfășoară activitatea *organele de cercetare penală*^[1] și *procurorul*^[2], iar în faza judecătii *instanțele judecătorești*^[3], *judecătorul și procurorul*^[4]. În unele cauze, judecătorul este prezent și în faza urmăririi penale, deoarece legea dă în competența exclusivă a acestuia dispunerea unor măsuri procesuale, indiferent de faza procesului penal.

În faza judecătii, organul judiciar cel mai important este instanța judecătorească, aceasta pronunțând în final soluția care apoi este pusă în executare, în condițiile legii.

Numai instanța pronunță hotărâri, care devin executorii la data la care au rămas definitive.

Participă la desfășurarea procesului penal, alături de organele judiciare, *părțile și alte persoane*. În funcție de implicarea lor la săvârșirea infracțiunii, care generează o serie de drepturi și obligații, susținute în fața organelor judiciare, unele dintre persoanele care participă la proces au calitatea de părți.

Părțile sunt persoane fizice sau juridice care au drepturi și obligații localizate în principalele raporturi judiciare, de ordin penal sau civil, care se nasc în acti-

---

tatea actului atunci când s-a adus o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin anulara aceluia act.

[1] Potrivit art. 201 CPP, organele de cercetare penală sunt organele de cercetare ale poliției judiciare și organele de cercetare speciale.

[2] Conform art. 1 alin. (3) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară (republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005), Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.

[3] *Instanțele judecătorești* înfăptuiesc justiția în scopul apărării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, precum și a celorlalte drepturi și interese legitime deduse judecătii. Competența și funcționarea instanțelor judecătorești sunt prevăzute în cuprinsul Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

[4] *Procurorul* își desfășoară activitatea atât în faza urmăririi penale, cât și în faza judecătii. Procurorul participă la judecarea cauzelor penale, prezența sa fiind obligatorie în cazurile prevăzute de lege, conform art. 315 CPP.

vitarea procesual penală^[1]. Acestea intervin în fața autorităților judiciare pentru menținerea sau apărarea intereselor proprii, exercitându-și, în acest scop, drepturile acordate de lege, îndeplinindu-și, totodată, obligațiile pe care aceeași lege le prevede.

Potrivit legii procesuale, sunt *părți în procesul penal*^[2]: inculpatul, partea vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente. Participă la procesul penal și *alte persoane*: martorul, expertul, interpretul, grefierul etc. De asemenea, la proces participă apărătorii și reprezentanții, care, în conformitate cu legea, au atribuții în exercitarea drepturilor procesuale sau realizarea obligațiilor ce revin părților. Aceste părți și persoane, subiecții procesuali titulari de drepturi și obligații procesuale, pot veni în proces din proprie inițiativă, deoarece sunt interesate de modul soluționării cauzei, sau sunt chemate în proces de organele judiciare, prezența lor fiind necesară pentru soluționarea cauzei.

Precizăm că nu în toate cauzele întâlnim toți subiecții procesuali arătați. În funcție de natura, complexitatea sau interesul acestora, unii dintre ei pot absentă^[3].

c) Realizarea tuturor activităților în cadrul procesului penal are ca scop *constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiune*. Bineînțeles, activitățile participanților la desfășurarea procesului penal reglementate în mod strict de lege trebuie să aibă finalitatea dorită. Potrivit art. 1 alin. (1) CPP, procesul penal are ca scop constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală. Fiind o activitate practică, procesul penal are și un scop imediat, căruia trebuie să i se circumscrie toate aceste activități.

În primul rând, scopul activităților care compun procesul penal îl constituie, cum este și firesc, constatarea la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni. Realizarea acestui scop se impune cu necesitate, deoarece, numai în condițiile în care constatarea infracțiunii și administrarea probelor au loc cât mai aproape de momentul săvârșirii acesteia, informațiile obținute redau cât mai fidel realitatea. Menționarea acestui scop, care impune constatarea la timp și în mod complet a faptelor, duce la consacarea unuia dintre principiile fundamentale ale procesului penal, *operativitatea*. Realizarea acestui principiu are efecte asupra calității probelor administrate și, implicit, asupra îndeplinirii scopului procesului

[1] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 5.

[2] Art. 23 și art. 24 CPP definesc părțile în procesul penal. Cu toate că nu are calitatea de parte, legea procesual penală neincluzându-l în această categorie, un rol important în faza urmăririi penale îl are învinuitul, care este definit de lege ca persoana față de care se efectuează urmărirea penală, cât timp nu a fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva sa (art. 229 CPP).

[3] De exemplu, constituirea de parte civilă în procesul penal a persoanei vătămate nu este obligatorie. În cazul în care persoana vătămată dorește să obțină pretențiile civile separat de acțiunea penală, printr-o acțiune la instanța civilă în cauza penală respectivă, nu va exista parte civilă. Întotdeauna însă în cauzele penale inculpatul va fi prezent.

penal, în condițiile în care, odată cu trecerea timpului, există pericolul dispariției unor probe sau al alterării lor.

Numai în condițiile realizării acestui prim scop, se va ajunge la deslușirea și la realizarea celui de-al doilea scop concret, și anume ca persoana care a săvârșit infracțiunea să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie pedepsită. Aceste două laturi constituie scopul imediat urmărit la soluționarea cauzelor penale, care se circumscrie, de altfel, unui scop general, constând în apărarea ordinii de drept, apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, prevenirea infracțiunilor, precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor^[1].

Secțiunea a 3-a. Structura procesului penal. Noțiunea de fază procesuală

Procesul penal, cum rezultă și din definirea acestuia, reprezintă o multitudine de activități reglementate de lege care compun acest întreg, prezentat în formă finală ca un complex de activități, fiecare dintre ele cu o anumită funcțiune în realizarea scopului fixat de lege. Multitudinea de activități impune o ordonare și, pentru o mai bună desfășurare, chiar o divizare a acestora. Pentru acest motiv, legea procesual penală impune desfășurarea procesului penal în mai multe faze. Așadar, divizarea procesului penal pe faze de desfășurare este una reală, care nu răspunde numai unor cerințe cu caracter de analiză, studiu sau didactic.

Fazele procesului penal reprezintă diviziuni ale acestuia, în care se efectuează un complex de activități desfășurate succesiv, progresiv și coordonat între două momente importante ale aceleiași cauze^[2], pe bază de raporturi juridice caracteristice. În cadrul fazelor procesului penal își desfășoară activitatea anumite organe judiciare care îndeplinesc atribuțiile ce se înscriu în funcția lor procesuală și după epuizarea cărora pot fi luate anumite soluții în cauza penală respectivă^[3].

Potrivit actualei reglementări date de Codul de procedură penală, procesul penal, în forma sa tipică, are *trei faze*: urmărirea penală, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale. Prima fază, *urmărirea penală*, debutează cu un moment important, și anume începerea urmăririi penale. În cursul acestei faze se strâng probele necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului și la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata, în final, dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată^[4]. Având ca obiect rezolvarea conflictului de drept penal, procesul penal cuprinde urmărirea penală, ca primă fază, necesară lămuririi aspectelor referitoare la existența infracțiunii,

^[1] Scopul general al procesului penal este enunțat în alin. (2) al art. 1 CPP, textul fiind introdus prin Legea nr. 45/1993 (M. Of. nr. 147 din 1 iulie 1993).

^[2] N. VOLONCIU, *op. cit.*, p. 21.

^[3] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 6.

^[4] Aceste activități constituie obiectul urmăririi penale (art. 200 CPP).

identitatea infractorului. Această fază, proprie numai procesului penal, în care își desfășoară activitatea organele de urmărire penală, face posibilă ulterior intervenția instanțelor judecătorești.

Faza a doua a procesului penal este *judicata*, în care, în condiții de publicitate, oralitate și contradictorialitate, se soluționează cauza și se pronunță hotărârea judecătorească ce devine definitivă și executorie, în condițiile legii^[1]. Hotărârea instanței poate fi de condamnare, dacă se constată existența răspunderii penale și a vinovăției infractorului, însă poate fi și de achitare, dacă răspunderea penală a infractorului nu poate fi angajată.

Ultima fază este *punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale*, care constă în concretizarea dispozițiilor hotărârii.

Regulile de procedură penală nu se aplică numai pe parcursul celor trei faze ale procesului penal. Necesități practice l-au determinat pe legiuitor să permită aplicarea normelor procedurale chiar înainte de declanșarea procesului penal^[2] sau ulterior, după punerea în executare a hotărârilor judecătorești definitive. Aceste aspecte nu conduc însă la concluzia că procesul penal, în forma reglementată în prezent, poate fi extins în afara cadrului celor trei faze indicate anterior.

Variatatea situațiilor care impun intervenția autorităților judecătorești face ca conflictul de drept ce trebuie soluționat să poarte denumiri diferite: cauză penală, proces penal^[3]. În acest context, *cauza penală* o constituie conflictul de drept penal generat de săvârșirea infracțiunii, iar *procesul penal* constituie activitatea judiciară declanșată și desfășurată pentru rezolvarea acestui conflict. Conflictul de drept se materializează într-un raport de drept penal între stat și infractor, devenind o cauză penală, iar procesul penal este mijlocul prin care se rezolvă de către autoritățile judiciare acest conflict, prin urmărire, judecare și punerea în executare a pedepselor și măsurilor luate prin hotărâri.

Procesul penal, în forma sa tipică, cuprinde toate cele trei faze. Reglementarea anterioară cuprindea însă și o formă atipică, în cazul proceselor la care lipsea faza urmăririi penale, sesizarea fiind adresată direct instanței de judecată. Astfel, potrivit art. 279 alin. (2) lit. a) CPP, plângerea prealabilă se adresa direct instanței de judecată în cazul infracțiunilor prevăzute în art. 180, art. 184 alin. (1), art. 193, art. 205, art. 206, art. 210, art. 213 și art. 220 CP, dacă făptuitorul era cunoscut. Lipsa fazei urmăririi penale era permisă însă numai în cazurile strict prevăzute de lege^[4].

[1] Rămânerea definitivă a hotărârilor penale este reglementată de art. 416-417 CPP.

[2] Anterior declanșării procesului penal, pot fi efectuate acte pregătitoare, și anume în vederea realizării acestei activități (art. 224 CPP).

[3] GR. THEODORU, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1996, p. 7.

[4] Dispozițiile art. 279 alin. (2) CPP au fost modificate prin Legea nr. 356/2006.

Secțiunea a 4-a. Sisteme de proces penal

De-a lungul anilor, în evoluția sa istorică, sunt cunoscute *trei tipuri* de sisteme de proces penal, diferite prin structura lor, prin derulare și prin regulile de bază aplicabile. Acestea sunt: procesul acuzatorial, cel inchiuzitorial și cel mixt^[1].

Primul tip de proces, *acuzatorial*, care este și cel mai vechi, impunea existența unui acuzator care să formuleze acuzații la adresa celui vinovat. Inițial, acuzația putea fi formulată de victima infracțiunii, pentru ca ulterior, mai ales pentru faptele mai grave (*delicta publica*), acuzația să poată fi formulată și de alte persoane (acuzatori populari). Fără acuzația formulată de acuzator, procesul penal nu avea loc, deoarece nu era posibilă sesizarea din oficiu a celor care soluționau litigiul. Inițial, cei care formau tribunalul erau cetățeni ai colectivității, ulterior, după mulți ani, judecata fiind realizată de judecători de profesie. Judecata în sistemul acuzatorial se caracterizează prin dezbateră publică, oralitate, contradictorialitate, acuzatorul fiind obligat să dovedească acuzația sa, iar acuzatul nevinovăția. Judecătorul avea un rol limitat, fără a avea posibilitatea să intervină sau să acționeze pentru cunoașterea și a altor situații, împrejurări decât cele indicate de părți, intervenind în proces numai pentru a asigura respectarea regulilor judecătorești^[2].

Sistemul a fost criticat pe motiv că oferă prea multe garanții acuzatului și prea puține acuzării și nu creează suficiente garanții pentru protecția socială, multe infracțiuni nefiind aduse în fața instanțelor din cauza absenței unei acuzații.

Sistemul *inchiuzitorial* apare odată cu formarea statului ca organism autoritar, conjunctură în care sunt din ce în ce mai mult prezente interesele puterii de stat față de cele personale, individuale. În acest context, se aprecia că infracțiunile aduc atingere și statului, nu numai individului, motiv pentru care statul și-a asumat sarcina de a organiza cadrul procesual în care cel vinovat este pedepsit. Sesizarea se putea face atât de victimă, cât și din oficiu, de către reprezentanții statului. Așadar, suportul declanșării procedurilor necesare angajării răspunderii penale a infractorului îl constituie interesul social^[3], general, ceea ce justifică intervenția statului de a organiza represiunea penală, aplicarea în final a pedepsei fiind percepută ca reacția publică la infracțiunile săvârșite de diferite persoane.

Sesizarea organelor de judecată revine unei persoane împuternicite în acest sens, cu statut de magistrat. De altfel, denumirea procesului (inchiuzitorial) este dată de procedura de investigare (*per inquisitionem*) pe care o utilizau aceste persoane. Ulterior, aceste atribuții sunt îndeplinite de Ministerul Public. Instanțele erau alcătuite din judecători de profesie, numiți de Guvern, care aveau posibilitatea să intervină în desfășurarea acestuia, indiferent de poziția părților implicate. Deosebit de sistemul acuzatorial, judecata se desfășura în secret, în scris și necontradictoriu (acuzatului nu îi era permis să discute contradictoriu temeinicia

[1] GR. THEODORU, *op. cit.*, p. 10.

[2] J.C. SOYER, *Droit pénal et procédure pénale*, 1e éd., L.G.D.J., Paris, 1994, p. 255.

[3] *Idem*, p. 254.

dovezilor aduse împotriva sa, le putea contesta numai în scris), iar sistemul de probe permis era format din probe a căror valoare era prestabilită prin lege.

Istoric, acest sistem provine din dreptul canonic, aplicabil în cadrul tribunalelor ecleziastice, pentru ca ulterior să fie adoptat de jurisdicțiile regale, devenind, în timp, sistemul de drept comun în mai multe țări.

Procesul penal mixt constituie o combinație între cele două sisteme expuse anterior (acuzatorial și inchiuzitorial), creat prin preluarea unor trăsături de la procesul inchiuzitorial, constând în faza preliminară judecătii, și altele specifice judecătii proprii sistemului acuzatorial. Deosebit de sistemul inchiuzitorial însă, în faza preliminară judecătii își desfășoară activitatea organele specializate (procurori constituiți în parchete, care formează Ministerul Public) care efectuează investigații, hotărând în final dacă este cazul să fie sesizată instanța de judecată. Se constată o separație a funcțiilor procesuale (de cercetare, urmărire, judecată). Ședințele de judecată sunt publice, desfășurându-se în condiții de oralitate și contradictorialitate, iar instanțele sunt compuse din judecători, în unele cazuri și din alte persoane fără pregătire juridică (jurați), ce hotărâau, în urma evaluării libere a probelor, conform convingerii lor intime.

Acest sistem de soluționare a cauzelor penale inițial a fost prezent în Franța, printr-o legislație cu caracter intermediar, iar ulterior, prin Codul de instrucție criminală din aceeași țară (1808)^[1], a cunoscut consacrarea definitivă, modelul fiind apoi preluat de majoritatea țărilor europene, inclusiv de legislația procesual penală română (Codicele de procedură penală din 1864 și 1936).

Codul de procedură penală actual, în redactarea inițială, păstrează aceeași structură, însă după 1989 modificările și completările intervenite au schimbat unele aspecte ce țin mai ales de amploarea și competențele proprii primei faze a procesului penal, urmărirea penală.

Secțiunea a 5-a. Organele judiciare competente să desfășoare activități procesuale în fazele procesului penal

Desfășoară activități ce țin de realizarea scopului procesului penal în primul rând organele din cadrul autorității judecătorești^[2]. În faza urmăririi, potrivit competențelor pe care le au, îndeplinesc activitățile necesare desfășurării procesului penal organele de cercetare penală și procurorul.

Organele de cercetare penală efectuează cercetarea penală, iar *procurorul* coordonează și supraveghează întreaga activitate în această fază procesuală și are, totodată, competența de a da soluția la terminarea urmăririi penale.

^[1] Pentru detalii, a se vedea J.C. SOYER, *op. cit.*, p. 254-255.

^[2] Constituția României consacră un capitol autorității judecătorești, compusă din instanțele judecătorești, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii.

În cea de-a doua fază, judecata, sunt prezente în primul rând *instanțele judecătorești* și, unde legea prevede, *procurorul*^[1]. Judecata, ca fază distinctă a procesului penal, începe în momentul sesizării în modalitatea prevăzută de lege și se încheie prin pronunțarea celui mai important act în desfășurarea procesului penal, hotărârea judecătorească definitivă.

La cea de-a treia fază a procesului penal, punerea în executare a hotărârilor judecătorești, concură *instanța de judecată*, *procurorul*, anumite organe din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor, precum și alte organe prevăzute de lege^[2].

---

^[1] Art. 315 CPP reglementează participarea procurorului în faza judecătii, precizându-se cazurile în care prezența acestuia este obligatorie.

^[2] Depinde în mare măsură de sancțiunea aplicată care organe sunt implicate în punerea în executare a hotărârilor judecătorești. Astfel, dacă s-a hotărât de instanță și luarea măsurilor de siguranță sau a pedepselor complementare, sunt implicate și organele competente să pună în executare aceste dispoziții (art. 426-427 CPP reglementează punerea în executare a pedepselor complementare, iar art. 429-439¹ CPP punerea în executare a măsurilor de siguranță).

Capitolul al II-lea. Dreptul procesual penal, ramură distinctă de drept. Legătura dreptului procesual penal cu alte ramuri de drept

Secțiunea 1. Noțiuni

Dreptul procesual penal cuprinde *totalitatea normelor juridice care reglementează procesul penal*^[1]. Este o ramură distinctă a sistemului de drept, cuprinzând totalitatea normelor juridice care reglementează activitatea autorităților judiciare și a părților, precum și a raporturilor ce se stabilesc în procesul de constatare a faptelor ce constituie infracțiuni, al aplicării pedepselor și a măsurilor prevăzute de legea penală celor care le-au săvârșit^[2].

Dreptul procesual este format din norme juridice care reglementează un anumit domeniu al relațiilor sociale, relații ce vizează tragerea la răspundere penală și restabilirea ordinii de drept. Din acest punct de vedere, procedura penală poate fi considerată ca partea legislației care se ocupă de organizarea și competența autorităților judecătorești penale, precum și de modul cum ele și părțile lucrează spre a ajunge la judecarea definitivă a cauzelor penale^[3].

Prin normele pe care le cuprinde, dreptul procesual penal contribuie la aplicarea efectivă a normelor de drept penal substanțial. Normele dreptului penal apar ca *reguli de conduită generală*, iar cele ale dreptului procesual penal ca *reguli de conduită particulară*, întrucât acestea din urmă se adresează numai persoanelor implicate în soluționarea unei anumite cauze penale^[4].

Secțiunea a 2-a. Terminologie

Referitor la denumirea disciplinei, doctrinarii, sub diferite motivații, au optat pentru titulatura de drept procesual penal sau de procedură penală. Inițial, ter-

---

[1] N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 24.

[2] GR. THEODORU, *op. cit.*, p. 17.

[3] I. TANOVICIANU, *op. cit.*, p. 3.

[4] Aplicarea normelor de drept penal substanțial depinde în mare parte de normele procedurale. Montesquieu arăta: „să se cerceteze pricina tuturor neorânduiriilor și se va vedea că ea provine din nepedepsirea infracțiunilor, iar nu din moderațiunea pedepselor”. Din context rezultă că „nepedepsirea infracțiunilor” este determinată de existența unor norme procedurale neadecvate privind desfășurarea procesului penal ori de existența unui sistem de organizare defectuos a puterii judecătorești. Referitor la pedepse, Cesare Beccaria preciza că nicio pedeapsă nu trebuie să fie o violență a unuia sau a mai multora împotriva unui cetățean, ea trebuie să fie neapărat publică, promptă, necesară, cea mai mică dintre cele posibile în împrejurările date, proporțională cu infracțiunea dictată de lege. A se vedea C. BECCARIA, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 61.

minologia folosită^[1] a fost aceea de procedură penală, sugerată în mare măsură chiar de denumirea codului care cuprinde majoritatea normelor de procedură (*Cod de procedură penală*). În literatura de specialitate franceză se folosește și în prezent această terminologie^[2], apreciată de unii autori ca oportună și în sistemul nostru de drept^[3].

Se apreciază că denumirea *procedură penală* ar corespunde mai bine conținutului funcției sale (în pofida punerii exclusive în relief a laturii formaliste, exterioare a procesului penal), deoarece ea exprimă autonomia regulilor procedurale în raport cu cele substanțiale. Procedura penală cuprinde regulile care indică cum trebuie să acționeze organele competente pentru a aplica normele de drept penal. Pedepsele fixate în Codul penal nu pot avea eficacitatea dorită decât în măsura în care legile de formă sau de procedură le asigură aplicarea^[4].

Adeptii denumirii de *drept procesual penal* susțin argumentat că aceasta ar fi mult mai nimerită. În primul rând, cuprinderea în denumire a noțiunii de „drept” indică apartenența acestei discipline, ca o ramură distinctă, la sistemul de drept. Această denumire sugerează și faptul că disciplina nu s-ar limita numai la sistemul normelor care reglementează, în esență, procedurile de aplicare a pedepselor celor care au săvârșit infracțiuni, ea cuprinde și dispoziții referitoare la organizarea și funcționarea organelor judiciare.

Considerăm că este mai potrivită denumirea de *drept procesual penal*, deoarece sugerează mai bine locul și conținutul său: disciplina nu cuprinde numai norme privind procedurile prin care se acționează în perimetrul procesului penal, așa cum presupune denumirea de „procedură”^[5].

Codul de procedură penală cuprinde norme care reglementează *actele procesuale și măsurile procesuale*, care sunt acte de dispoziție, menite să asigure prezența autorului infracțiunii în procesul penal pentru a i se aplica sancțiunea

---

[1] I. IONESCU-DOLJ, *op. cit.*, p. 10. Autorul precizează că procedura penală este acea parte a dreptului public intern care cuprinde totalitatea sau complexul formelor ce determină organizarea, competența și modul de a proceda al instanțelor penale în judecarea infracțiilor și aplicare pedepselor; I. TANOVICIANU, *Tratat de drept și procedură penală*, București, 1924-1927; V. DONGOROZ, *Curs de procedură penală*, București, 1943.

[2] J.C. SOYER, *op. cit.*, 1994; R. MERLE, A. VITU, *Procédure pénale*, Ed. Cujas, Paris, 1973.

[3] N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală*, vol. I-II, Ed. Paideia, București, 1994; I. NEAGU, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2008-2009. Precizăm că acești autori anterior au folosit ca titlu al lucrărilor de specialitate denumirea de „drept procesual penal” (N. VOLONCIU, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972; I. NEAGU, *Drept procesual penal. Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2002); GH. MATEUȚ, *Procedura penală*, Ed. Lumina Lex, București, 1997.

[4] I. IONESCU-DOLJ, *op. cit.*, p. 11. Autorul precizează faptul că procedura este instrumentul de realizare a represiei. Unii autori, pentru a indica această legătură necesară între cele două discipline, au sugerat denumirea de drept penal formal sau drept penal procedural. A se vedea TR. POP, *Drept procesual penal*, vol. I, Cluj, 1946, p. 4.

[5] TR. POP, *op. cit.*, p. 5.

prevăzută de legea penală^[1]. Normele de drept procesual reglementează și *actele procedurale*, care reprezintă modalitatea de aducere la îndeplinire a actelor de dispoziție, dar și a măsurilor de constrângere care pot fi dispuse în procesul penal și care afectează drepturile și libertățile persoanelor implicate în soluționarea lui. În acest context, mult mai aproape de conținutul său multiplu este denumirea de drept procesual penal, care pune în evidență aspectul său dinamic, fără a crea impresia unui caracter exclusiv formalist^[2].

Considerăm că precizările de ordin terminologic nu țin numai de domeniul argumentelor pur teoretice, acestea contribuie la fixarea locului și a importanței disciplinei, denumirea de drept procesual penal, față de argumentele arătate, sugerând mult mai bine statutul său de ramură autonomă a sistemului de drept actual^[3].

Dreptul procesual penal poate fi definit ca un *ansamblu de reguli care constituie reacția societății de la momentul constatării infracțiunii, până la aplicarea unei pedepse*^[4]. Procedura penală reprezintă *calea spre aplicarea unei pedepse*, fapt sugerat atât de sensul literar, cât și de etimologia denumirii.

^[1] GR. THEODORU, *op. cit.*, p. 20.

^[2] Termenul de „procedură” s-a format prin îmbinarea a două cuvinte de origine latină: *pro*, care înseamnă înainte, și *cedere*, care se traduce prin a merge, unirea celor două cuvinte formând cuvântul procedură, tradus prin știința de a merge înainte, de a urma o cale oarecare, ceea ce în sens juridic constituie știința care ne arată calea de urmat într-un proces penal. În acest sens, I. TANOVICIANU, *op. cit.*, p. 1. Traducerea, cât și definiția pun accentul pe caracterul dinamic al termenului. De altfel, I. Tanovicianu definește această ramură de drept ca fiind acea parte a legislației ce se ocupă de organizarea și competențele autorităților judecătorești penale, precum și de felul cum ele și părțile lucrează pentru a ajunge la soluționarea definitivă a afacerilor penale. Subliniind faptul că procedura penală seamănă foarte mult cu procedura civilă, autorul propune împărțirea materiei în trei părți: 1) organizarea, 2) competența, 3) procedura propriu-zisă. Cu toate că în literatura juridică franceză terminologia cea mai des utilizată este *procédure pénale*, în definiția dată autorii precizează ca elemente componente ale procedurii penale competența organelor judiciare, organizarea acestora, nu numai normele de procedură propriu-zisă. A se vedea, de exemplu, G. STEFANI, G. LEVASSEUR, B. BOULOC, *op. cit.*, p. 1.

^[3] După 1948, în dreptul românesc este unanim acceptată existența a două ramuri distincte de drept: dreptul penal și dreptul procesual penal. Anterior însă, unii autori au făcut o deosebire între disciplinele care compun dreptul substanțial și cele care alcătuiesc dreptul formal. Dreptul formal constituie procedura după care se aplică dreptul substanțial, material, apreciindu-se că există un drept formal sau procesual general, fiind constituit din mai multe ramuri: civil, penal, administrativ, context în care dreptul procesual penal nu își păstrează autonomia. Argumentul esențial îl constituie existența unor principii cu conținut comun, cât și tehnici procedurale comune tuturor procedurilor. A se vedea TR. POP, *Drept procesual penal*, vol. I, 1946, p. 31. Alți autori, plecând de la caracterul normelor care impun tragerea la răspundere penală, au apreciat că există o singură ramură de drept, dreptul penal, cu două subramuri, dreptul substanțial și dreptul formal.

^[4] FR. FOURMENT, *Procédure pénale*, Ed. Paradigme, Orléans, 2005, p. 1.

Maxima *nullum crimen sine lege, nulla poena sine iudicio* exprimă, în mod sintetic, dar eficient, raportul dintre dreptul penal și dreptul procesual penal, ajungându-se la concretizarea legii substanțiale prin intermediul regulilor ce reglementează procesul penal^[1].

Secțiunea a 3-a. Obiectul dreptului procesual penal

Desfășurarea întregului proces penal este reglementată de normele procesual penale, ceea ce conduce la concluzia că obiectul dreptului procesual penal îl constituie *modul de desfășurare a acestuia*^[2]. Având ca obiect chiar procesul penal, dreptul procesual penal determină competența organelor chemate să rezolve cauzele penale, stabilește regulile care trebuie urmate, cât și actele care trebuie îndeplinite de la comiterea infracțiunii până la aplicarea sancțiunii. Sunt fixate, de asemenea, reguli privind exercitarea drepturilor și obligațiilor persoanelor implicate în rezolvarea cauzei penale, mijloacele de probă permise de lege, valoarea lor probatorie, modul administrării probelor etc.

Dreptul procesual penal, în concret, este compus din dispoziții legale care, după obiectul reglementării, pot fi clasificate în norme de organizare judiciară, norme de competență și norme de procedură propriu-zise^[3].

Clasificarea normelor procesual penale este sugerată și de prevederi constituționale: potrivit art. 73 lit. l), normele referitoare la Consiliul Superior al Magistraturii și la instanțele judecătorești sunt norme de organizare și funcționare, iar art. 126, cuprins în Capitolul VI al Constituției, dedicat autorității judecătorești, prevede la alin. (2) că atât competența, cât și procedura de judecată sunt stabilite de lege.

Codul actual, în vigoare de la 1 ianuarie 1969, cuprinde două părți: *partea generală și partea specială*. În prima parte sunt cuprinse normele comune desfășurării întregului proces penal, iar în cea de-a doua parte, cea specială, normele procesuale reglementează desfășurarea procesului penal pe faze procesuale prevăzute distinct: urmărirea penală, judecata, punerea în executare a hotărârilor judecătorești.

În ceea ce privește *conținutul reglementării*, dreptul procesual penal este compus din categorii de reguli (norme): procesuale și procedurale.

– *regulile (normele) procesuale* privesc ce acte trebuie îndeplinite pentru desfășurarea progresivă și coordonată a procesului penal, pentru a se ajunge la amplificarea treptată și necesară a activității procesuale^[4]. Prin aceste reguli se stabilesc,

[1] M. PISSANI, A. MOLARI, V. PERCHINUNNO, P. CORSO, *Manuale di procedura penale*, Monduzzi Editore, Bologna, 1994, p. 16-17.

[2] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, B. BOULOC, *op. cit.*, p. 1.

[3] V.M. CIOBANU, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Teoria generală*, Ed. Național, București, 1996, p. 168.

[4] V. DONGOROZ S. KAHANE. G. ANTONIU, C. BULAI, N. ILIESCU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. V, Ed. Academiei, București, 1975, p. 7-8.

totodată, condițiile în care actele trebuie să intervină în proces, care sunt organele sau persoanele ce le pot îndeplini în cadrul procesului penal;

– *regulile (normele) procedurale* cuprind precizări referitoare la cum anume sunt aduse la îndeplinire actele procesuale, pentru a se asigura atingerea scopului activităților procesuale.

Din definirea celor două categorii de reguli rezultă că regulile procedurale au caracter complementar față de regulile procesuale.

Secțiunea a 4-a. Caracterile dreptului procesual penal

Întrucât este o ramură autonomă, dreptul procesual penal prezintă particularități care îl detașează de celelalte discipline. Aceste trăsături proprii derivă și din faptul că are un obiect propriu de cercetare guvernat de principii fundamentale proprii. Desprinse din îmbinarea acestor elemente, dreptul procesual penal are următoarele *caracteristici*:

a) *caracter pozitiv*, deoarece conține reglementări ce aparțin prezentului, fiind în vigoare, prin care se impune o anumită conduită organelor judiciare, care pot duce în final la aplicarea unor măsuri de constrângere;

b) *caracter formal*, deoarece prin reglementările sale stabilește modalitatea aplicării în concret a dreptului penal substanțial. În domeniul dreptului penal există norme ce definesc infracțiunile și stabilesc pedepsele, dar există și reglementări privind organizarea, competențele și funcționarea organismelor care fac ca aceste legi să fie aplicate. Așadar, pe lângă legile de fond, ale dreptului penal, se impune existența unor legi de formă, care conțin condițiile și modalitățile de aplicare a legii penale^[1];

c) *caracter subsecvent*^[2], deoarece este necesar aplicării dreptului penal substanțial. Dreptul penal nu se poate aplica decât prin reglementări care dau conținutul dreptului procesual penal. Pedepsele prevăzute în dreptul penal nu pot fi aplicate decât prin formele, modalitățile prevăzute de legea procesual penală, ceea ce conduce la concluzia că și dreptul penal este unul esențialmente judiciar^[3];

d) *caracter public*, deoarece este o ramură a dreptului public din sistemul nostru de drept. Reglementarea procesual penală este de ordine publică, aceasta nu poate fi înlăturată prin tranzacții sau convenții particulare. Având caracter public, legea procesual penală nu constă în dispoziții ce se înscriu în interesul părților, acestea vizează înfăptuirea actului de justiție și concretizarea dreptului

^[1] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, B. BOULOC, *op. cit.*, p. 4.

^[2] Considerăm că termenul de „subsecvent” sugerează mai bine această trăsătură a dreptului procesual penal decât cel de „derivat”, utilizat de alți autori (GH. MATEUȚ, *op. cit.*), deoarece dreptul procesual penal există datorită necesității aplicării dreptului penal și nu derivă din dreptul penal, ceea ce ar presupune să aibă aceeași reglementare de bază ca și dreptul penal.

^[3] I. IONESCU-DOLJ, *op. cit.*, p. 21.